

В. О. Корнієнко, С. Г. Денисюк, А. А. Шиян
(Вінницький національний технічний університет)

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИХ ІНСТИТУТІВ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇНИ

Аналізується сутність поняття «інститут», самий термін якого сьогодні не має коректного й однозначного визначення, описано базовий сценарій теоретичної розбудови розвиненого суспільства в довільно взятій країні.

Ключові слова: інститут, розвинений ринок, розвинута економіка

Почнемо із того, що проаналізуємо розуміння терміну «інститут» із різних позицій. По-перше, це розуміння інституту, яке базується на тому, що суспільство вибирає такі організації, які приводять до найвищого рівня економічних результатів. Як саме цей надлишок буде розподілятися між суспільними групами – для цієї точки зору це «не цікаво»: інститути *в рамках цього підходу* від цього не будуть змінюватися. Цей підхід може досить успішно бути застосований для порівняння інститутів, які існують в різних країнах, між собою. Але він не спроможний вирішити задачі по *вибору* саме тих суспільних інститутів, які потрібні для розв'язання тих чи інших суспільних задач.

По-друге, це позиція, відповідно до якої вважається, що суспільство має різні інститути із тієї причини, що люди мають різні уявлення про те, що є кращим для суспільства. Це підхід дозволяє зв'язати інститути із ідеалами та вірами людей, що може бути перспективним для отримання певної класифікації чи типології. Але він не здатний описати механізми трансформації інститутів, особливо із урахуванням того, що економіка також має канали впливу на ідеологію.

По-третє, це позиція, відповідно до якої інститути є побічним продуктом інших процесів та явищ у суспільстві. Цієї точки зору притримуються переважно дослідники, які вивчають суспільні процеси, зосереджуючись переважно на культурологічних та етнографічних аспектах.

Нарешті, по-четверте, це розуміння інститутів як результату узгодження певних *суспільних (соціальних) конфліктів*. Ця позиція зв'язує суть інституту як способу узгодженого вибору, зробленого економічними агентами. При цьому в рамках такої точки зору отриманий інститут не є обов'язково *економічно ефективним*. Цей підхід, на відміну від попереднього, дозволяє моделювати також ситуації, коли інститут формується в результаті того, що він приносить користь тільки певній суспільній групі, яка має політичну силу (яка на даний час контролює політичну владу).

Ми вважаємо, що саме останній варіант підходу має найбільший потенціал для моделювання соціально-економічних систем.

Таким чином, інститут ми розуміємо так: *інститут є механізмом для уз-годження інтересів різних суспільних груп, механізмом для здійснення кому-нікацій між різними суспільними групами, при умові, що задіяні сторони проявляють раціональну поведінку.*

Ми можемо виділити наступні групи інститутів.

Економічні інститути визначаються як «економічні правила гри» для активних агентів суспільства (суспільних, політичних чи соціальних груп, окремих політиків, які мають політичну силу та владу, тощо). В якості прикладів економічних інститутів часто наводяться право особистої власності, комерційне, патентне і контрактне право, типи кредитування тощо.

Політичні інститути визначають «правила політичної гри», тобто таку діяльність людей, яка допомагає регулювати границі політичної влади та допомагає визначати, яким чином можна отримати політичну владу. Звичайні приклади політичних інститутів – це конституція, виборче право та механізми його застосування, взаємодія та баланс гілок влади тощо.

Підкреслимо, що такий поділ інститутів є досить умовним, і те, який саме інститут віднести, наприклад, до політичного, а який до економічного, часто визначається потреби тієї задачі, яку вирішує дослідник. Крім того, інститути в суспільстві тісно пов'язані між собою, і тому вирішуючи, наприклад, завдання демократизації, як відноситься до гілки зміни інститутів *політичних*, дослідник повинен одночасно вирішувати, наприклад, і задачі визначення величини податків¹.

Інститути також поділяють на *формальні* (зафіксовані в законодавстві) та *неформальні* («звичаєві», не зафіксовані в законодавстві, наприклад, інститут корупції).

В цій статті ми зосередимося на моделюванні тих економічних інститутів, які для свого застосування вимагають наявності рішень *політичного* характеру, тобто зміни функціонування існуючих політичних інститутів або ж формування нових політичних інститутів. Разом із нашими попередніми дослідженнями результати цього дозволяють сформулювати сукупність математичних моделей, в яких явно враховуються процеси самоорганізації економічних і політичних інститутів, а також виділяються саме ті моменти, які являються ключовими для розробки механізмів побудови в Україні розвиненої економіки та демократичної політичної системи.

У цій статті буде описано *базовий* сценарій для побудови розвиненого суспільства в довільно взятій країні.

Це завдання має сьогодні пріоритетний інтерес не стільки з «теоретичної» точки зору, скільки з погляду «практичного»². А саме: сьогодні величезна кількість людей у цілому ряді країн знаходяться перед вибором: або вони в найкоротший час побудують на своїх територіях розвинене суспільство (економічно розвинене і із розвиненою демократією), або ж вони просто зникнуть. Їхня культура, їхній спосіб життя зміниться, але в який саме бік?

Умови, необхідні для побудови розвинутого ринку

Опишемо умови, які необхідні для того, щоб у країні був створений *досконалий* ринок. Ще раз підкреслимо, що такий ринок — це своєрідний ідеал. Слід додати, що сама природа людини приводить до постійних порушень перерахованих нижче умов, але, насамперед, визначимо за яких причин саме ці умови щоразу і виступають у вигляді ключових, без яких навіть сама побудова *ефективних* ринкових відносин стає неможливою.

Відбувається це з тієї причини, що суспільство може існувати і, що головне, *розвиватися*, тільки перебуваючи в умовах *динамічної нерівноваги*.

Для того, щоб у певному суспільстві відбувалися процеси самоорганізації, необхідна наявність *двох* по-різному спрямованих процесів: *побудови й руйнування*.

Сучасна економічна теорія надзвичайно багато уваги приділяє саме виявленню та опису «процесів **побудови**» соціально-економічних інститутів, ми ж наведемо приклади механізмів «**руйнування**» соціально-економічних інститутів.

Однак, саме із цієї причини й виявляється можливим перейти до опису наступної задачі: розробити інформаційні технології для управління процесами *самоорганізації* соціальних і економічних структур у суспільстві.

Отже, перелічимо все-таки ті умови, при яких існує досконалий ринок, тобто ринок Ероу-Дебре⁴⁷.

1. Відсутність екстерналій. Цілі і припустимі множини кожного учасника ринку не залежать від поведінки (намірів і результатів діяльності) інших учасників.

2. Наявність *досконалої* конкуренції: кожний учасник ринку розглядає себе як такого, який «мало впливає» на ринок і який приймає ціни як «задані».

3. Наявність малих витрат для трансакцій, податків, торгівлі та інших аспектів існування ринку.

4. Досконала інформація: всі учасники ринку інформовані про все, що стосується ринку.

По суті, *всі* перераховані умови можуть бути здійснені двома взаємодоповнюючими шляхами.

Перший шлях це створення спеціалізованих суспільних інститутів (соціальних, економічних, політичних тощо). Цей шлях досить добре описано в економічній літературі, хоча й тут є цілий ряд особливостей (на деяких ми зупинимося далі).

Другий шлях полягає в тому, щоб *навчити* всіх учасників ринку ряду «обов'язкових» способів поведінки, способам аналізу ситуації і прийняття рішень. Цій стороні побудови ринкових відносин не приділяється в сучасній літературі досить великої уваги. Найчастіше вважається, що це «особиста справа» кожного агента. Однак саме вимога наявності «загального знання» і є необхідною умовою для того, щоб апарат сучасної економіки взагалі міг бути застосований.

Як досягти стану наявності «загального знання» для всієї держави, для всіх агентів і гравців ринку?

Ця проблема є, мабуть, *вирішальною* для країн з перехідною економікою, таких як Україна або Росія.

З погляду практично всіх вимог, які впливають із моделей сучасної економіки, ці країни перебувають «значно вище», аніж ті країни світу, що розвиваються. Особливо це помітно в сфері освіти.

Однак в області *рівня життя*, в області «ступеня розвиненості» ринку – ці країни перебувають далеко позаду практично всіх країн світу, і це становище стрімко погіршується.

Причина полягає саме у відсутності «загального знання». Рядові учасники ринку не мають ані найменшого уявлення про те, як саме потрібно поводитися на сучасному ринку.

Як же побудувати такі суспільні інститути?

Програма для переведення держави в стан із розвинутою економікою. Можна сказати, що перехід від тоталітаризму до демократії полягає в тому, щоб розблокувати інформаційні пробки: дати можливості кожній окремій людині одержати доступ до інформації довільного рівня ієрархії³.

Умови для здійснення такої можливості звичайно записуються в Конституцію і блок основних (як правило, економічних) законів: закон про власність, про захист інтелектуальної власності, про патентування, в адміністративний, цивільний і кримінальний кодекси тощо.

Тим самим, створюються умови, при яких тільки й може розпочатися *самоорганізація* ринкової, нової **демократичної** структури в раніше тоталітарній або авторитарній державі. Підкреслимо, що необхідні структури формуються шляхом саме самоорганізації, тобто при одержанні вигоди *всіма* їхніми учасниками. Будь-які спроби *нав'язати* суспільству структури (інформаційні, або ж ті, що зводяться до них, в остаточному підсумку, економічні), для яких ще не створена *інституціональна* база (найчастіше – законодавча), приречені на провал.

Розвиток посткомуністичних держав дає безліч прикладів цьому. Найбільш яскравий із них — постійно лунаючі в Україні (а, практично, і в будь-якій країні СНД) заклики до економічного розвитку при податковому пресі понад 80% (для малого бізнесу); природно, нічого іншого крім зниження виробництва в цих умовах отримано бути не може (інформація при цьому знецінюється внаслідок відсутності необхідних для її економічної адаптації структур).

Як впливає із загальної теорії самоорганізації, існують *усього дві* загальні стратегії переходу від тоталітаризму до демократії.

Перша (яку образно можна назвати «стратегією єдиного стрибка») реалізується за допомогою завдання повного набору всіх необхідних властивос-

²⁶ Природно, при цьому необхідно обов'язково враховувати і **фінансову** компоненту (міру) інформації, наприклад, вартість її отримання, можливий прибуток тощо, які можуть бути отримані за її допомоги.

тей для *кінцевого стану* суспільства, тобто - завдання Конституції й основних економічних законів **разовим рішенням**. Відразу й надовго, тому що процес переходу від однієї самоорганізованої структури до іншої триває певний час - тим більший, чим більшим є розмір цієї системи (для соціальних структур це, як правило, кількість людей у них). Таке законодавче поле повинне гарантувати свою незмінність на той час, який є достатнім для того, щоб встигли самоорганізуватися основні соціальні, економічні й інформаційні структури. Імовірно, цей час не може бути меншим за 5-7 років.

За таких умов у процесі самоорганізації спочатку виникнуть структури самого дрібного рівня ієрархії - малі підприємства, у яких буде задіяна найбільша кількість людей (і які, внаслідок цього, будуть являти собою базу для внутрішньої підтримки даного курсу).

Гарантії незмінності такого законодавчого поля, як показує історія, можуть бути зв'язані або із «сильною особистістю» (це найбільш частий випадок, наприклад, Ден Сяопін у Китаї), або із економічними програмами глобального характеру (наприклад, План Маршалла для Німеччини).

Друга стратегія (яку образно можна назвати «методом дрібних кроків») – це послідовна реалізація порівняно невеликих змін законодавчого поля, орієнтованих на вирішення порівняно простих завдань по структуруванню соціуму, економіки та інформаційних відносин. Однак необхідно враховувати, що, як і у випадку першої стратегії, формування таких структур методом самоорганізації вимагає витрат деяких проміжків часу, і, як наслідок, збереження законодавчого поля *незмінним* деякий проміжок часу. На практиці це означає, що законодавчі акти, що змінюють положення справ у цій області, повинні прийматися пакетами, чітко орієнтованими на вирішення конкретних завдань і зберігатися незмінними деякий мінімально необхідний час (необхідні оцінки для якого можуть бути отримані з використанням формалізму, викладеного в цій книзі).

Остання стратегія є неоптимальною за низки причин:

1. Її здійснення вимагає значно більше часу для досягнення однакового із першою стратегією кінцевого результату (наприклад, замість 5-7 років другий сценарій може тривати 20-50 і більше років).

2. Існує величезна небезпека того, що буде створено досить велику кількість соціальних, економічних й інформаційних структур («інституційних пасток»), які на наступних етапах здійснення даної стратегії прийдеться руйнувати (але ж на створення таких структур будуть витрачені сили й час суспільства!). Це викличе істотний *соціальний опір*, і буде вимагати створення, у свою чергу, нових «паразитичних» соціальних структур, які згодом знову будуть підлягати руйнуванню... Вихід на такий цикл чреватий загрозою постійної внутрішньої нестабільності, що ми й бачимо в Україні або в Росії протягом уже 15 років...

3. Її здійснення створює додаткову напруженість у суспільстві: постійно змінюються *протягом десятиліть* «правила гри», виснажуючи тим самим творчі сили суспільства, створюючи велику кількість «зайвих людей», які вже вичерпали весь запас своїх пристосувальних можливостей, сіють зневіру людей у досягнення заданої мети (у те, що *«все це колись, нарешті, закінчиться»*).

4. Нарешті, цей час може настільки затягтися, що буде загублено, внаслідок *природного вимирання*, потенціал тих координаторів, які могли б використовувати його на благо всього суспільства. Однак найстрашніше в тому, що виявиться *перерваним* ланцюг соціальної трансляції суспільно важливого знання — *значимих для суспільства програм діяльності, норм і моделей поведінки, взаємодії між індивідами*. У результаті система освіти в даній державі виявиться *остаточно зруйнованою*.

5. На жаль, більшість посттоталітарних держав, і насамперед Україна чи Росія, пішли по шляху реалізації саме другої стратегії.

Можливі етапи переведення України в стан країни ізрозвинутою економікою

Власне, запропонована тут Програма є ***універсальною і придатною для будь-якої країни світу***. Як ми вже зазначали, сьогодні Україна практично повністю втратила всі свої переваги в порівнянні з економічно слабозрозвиненими країнами (типу Болівії, Колумбії, Бангладеш або Мозамбіку): на *розвинутому* рівні залишилася, по суті, ще тільки система освіти, однак і та стрімко погіршується до рівня слабозрозвинених країн. За нашими оцінками на *безповоротне руйнування* системи освіти й науки України досить «зачекати» ще років з 10, а для Росії, можливо, років на 5 більше. Цього допустити не можна. Отже, Програма, яка, можливо (принаймні теоретично), допоможе остаточно не впасти в прірву.

Мета: Побудова оптимальної піраміди управління в Україні.

Метод: Створення реальних основ для самоорганізації на всіх рівнях ієрархії.

Оскільки йдеться про перехід країни з одного стану до іншого, розглядаємо ***процес*** утворення відповідних *структур* у його *часовому* розгортанні.

ЕТАП 1. Формування пірамід управління 1-го рівня²⁷

Мета етапу: створення умов для 1) відбору координаторів (довільного рівня, але, насамперед, 1-го) і 2) виживання кожної окремої людини.

Термін тривалості етапу: 1-2 роки.

Метод: блок законів про ***повну лібералізацію малого бізнесу*** (повна відсутність всіх видів податків на весь термін дії першого етапу).

Найбільш швидкий і безпомилковий шлях для реалізації поставленої мети — це ***буквальне*** перенесення блоку законів про малий бізнес, узятого із законодавства кожної економічно розвинутої країни²⁸. Підкреслимо - ***будь-якого***. Цей блок законів повинен бути доповнений: 1) законом про податок на

²⁷ Нумерацію рівнів починаємо ***знизу***, від тиражувальників. Нагадаємо, що процес самоорганізації саме так завжди й проходить: «знизу догори».

²⁸ Таке законодавство обов'язково включає в себе податкові пільги для підприємств малого бізнесу на термін від 1 до 3 років (в залежності від країни), - що як раз практично ***повністю перебиває*** термін тривалості першого етапу.

зарплату²⁹, 2) законом про податок на майно і нерухомість³⁰, 3) законом про *амністію* тіньового капіталу, 4) законом про пенсію та страхову медицину (гарантування особистих внесків працівників і підприємств) і декількома іншими законами (включаючи закон про добродійність «за рахунок податку»; можна навіть — у рахунок *майбутнього* податку, якщо мова йде про підтримку пенсіонерів тощо).

Суть цього етапу: Сьогодні практично кожний мешканець України говорить одне й те ж саме: «Мій *єдиний* ворог — це Держава (точніше, — державний апарат)!». Сьогодні державний апарат не в змозі забезпечити громадянам «пристойного існування», то нехай хоч не заважає!

На цьому етапі повинен надзвичайно бурхливо розвиватися малий бізнес: навіть якщо й «не хочеш», то обставини змусять. Зокрема, амністований тіньовий капітал піде в економіку (адже свобода від будь-яких податків), точніше, саме в *малий бізнес*: адже для бізнесу «середнього й вище» — усе залишиться «як раніше було».

Люди почнуть рятуватися самі й рятувати своїх рідних, близьких і знайомих: їх змусить до цього економічна необхідність (от на що повинні йти іноземні кредити в ці 1-2 роки: на забезпечення соціальних виплат. Але тільки протягом одного тільки цього етапу!). Одночасно із держави буде знятий великий блок турбот про створення нових робочих місць тощо.

За цей час через малий бізнес пройде понад 10-15 млн. людей. За цей час малий бізнес стане на ноги й виникне необхідність в його *укрупненні*. Крім того, за цей час 10-15 млн. людей зрозуміють, що бути керівником і менеджером — на це здатний далеко не кожний: більша частина із них є тиражувальниками. Але заздрості як форми громадського осуду взагалі всякої бізнесової активності вже не буде. На кінець цього терміну одержимо біля *півмільйона* людей (*координаторів*), які усвідомили, що вони здатні керувати та «робити гроші».

ЕТАП 2. Формування 2-х — 3-х рівневих пірамід управління та налагодження законодавства для пірамід управління 1-го рівня (для сфери малого бізнесу)

Мета етапу: створення умов для 1) відбору координаторів рівня вище 1-го, 2) самоорганізації двох- трьохрівневих пірамід управління та 3) самоорганізації територіального самоврядування (район, місто).

Строк тривалості етапу: 3-5 років. Разом — 4-7 років після початку дії Програми.

²⁹ Наприклад, сьогодні до зарплати в \$155 (2x\$35 (фізіологічний мінімум для себе та дитини) + \$35 (комунальні послуги — на 1998 рік!) + \$20 (проїзд) + \$30 (товари довготривалого користування) — повинна бути нульова ставка податку, а максимальна — не більш 20%. Все це писалось в 1998 році: коригування на сьогоднішні умови життя людей робляться без проблем.

³⁰ Наприклад, сьогодні до вартості «квартира (будинок) + легковий автомобіль» — нульова ставка податку, а зверху цього — за *європейським* виміром.

Метод: Блок законів про середній бізнес (обов'язково із податковими пільгами на весь цей період), як і на попередньому етапі, його можна повністю взяти в *готовому вигляді* в економічно розвинених країнах.

Ще додати: 1) закон про укрупнення (злиття) фірм (укрупнення треба на цьому етапі заохочувати, але тільки доки фірма не переходить границі *середнього* бізнесу), 2) закон про монополію, 3) модифікувати податок на майно та нерухомість (пересунути границю «нагору»), і інше.

Тільки тепер, лише на цьому етапі, з малого бізнесу — вже *стійко та стабільно* працюючих підприємств — починають йти податки (але сумарна їхня кількість поки — на всьому перехідному етапі— повинна бути не більшою за 25-30% від прибутку; а тільки-но створені фірми взагалі звільнятися на 1-2 роки від податків⁴).

На цьому етапі можна розпочати роботу над формуванням національного законодавства (насамперед, податкового) про малий бізнес, модифікуючи його під потреби даної конкретної країни (але обов'язково із відстрочкою введення законів на кілька років).

Середній бізнес уже в стані активно впливати на практично всі сторони життя на рівні сучасних районів і міст України (звичайно, мегаполіси типу Києва, Харкова, Одеси тощо йому поки не підвладні).

Тепер координатори відповідного рівня здатні реалізувати суспільно - значимі Проекти на рівні окремих територій: тому через 2-3 роки після початку цього етапу варто розпочинати вибори в *органи місцевого самоврядування*. І тільки тепер можна передавати територіальним органам самоврядування в їхнє безпосереднє управління до 60-70% всіх податків, що стягуються на даній території. За цей час слід підготувати відповідну законодавчу базу.

Отже, за цей час:

- самоорганізується стійкий та стабільний малий бізнес,
- сформується середній бізнес,
- з'явиться та закріпиться на рівні культури досвід функціонування самоорганізованих пірамід управління
- сформуються працездатні органи місцевого самоврядування (перші «паростки», основа державної піраміди управління - системи організації влади на Україні)
- з'явиться попит на координаторів (і, як наслідок, - почнеться швидкий ріст сфери навчання, освіти і науки³²).

³¹ Втім, все це є - в тій чи іншій формі - в законодавстві практично кожної економічно розвиненої країни: ми нагадуємо про це, бо для наших «законодавців» це є «відкриттям» (якщо судити по національному законодавству України, звичайно).

³² Так як на рівні середнього бізнесу вже є необхідність в «товарах *світової новизни*».

ЕТАП 3 Формування загальнодержавної піраміди управління

Мета: створення умов для самоорганізації піраміди управління державою, здатної вирішити будь-яке питання про управління територією даної держави.

Термін дії етапу: до 5-10 років. Разом – 9-17 років від початку дії Програми.

Метод: Блок законів про *великий* бізнес (як завжди, можна взяти в економічно розвинених країн), на термін до 5 років податкові пільги. Почати адаптувати блок законів про *середній* бізнес із урахуванням національних особливостей країни (але строк його уведення - після завершення 3-го етапу). Почати формувати «Податковий Кодекс України» (для всієї сфери бізнесу).

По завершенні цього етапу Українська піраміда управління вже зможе самостійно виробляти будь-які закони по будь-якому питанню. Протягом же цього етапу повинне бути «заморожене» тільки законодавство про «великий бізнес».

Так як великий бізнес, який зароджується, здатний управляти на рівні області, то через 2-4 роки після початку цього етапу доречно провести вибори в органи самоврядування обласного масштабу і масштабу міст — мегаполісів (відповідні координатори вже будуть готові): до цього часу необхідно підготувати необхідне законодавство.

На обласному рівні територіального самоврядування можна «залишити» до 60-70% від «залишку» податків після районного рівня, тобто 15-20% від податків, що надійшли із цієї території. Цього вистачить, бо якщо «район» буде зацікавлений в участі в «обласному» Проекті, то він виділить і відповідні гроші.

Це найзагальніші напрямки. Конкретні рішення для конкретних випадків будуть приймати конкретні координатори. Тому, до речі, по мірі просування від етапу до етапу наш виклад стає все більш загальним: головне завдання полягає у виявленні відповідних координаторів, тому що детальне управління повинні реалізовувати вже вони самі. У соціальному плані для Проекту характерно основне: за 1-2 роки повністю знімається питання про *фізичне виживання кожної окремої людини в Україні*.

Хто ж повинен здійснювати цей Проект? Особливістю його є те, що існуючий на момент початку Проекту державний апарат буде поступово втрачати свої функції, поступово передаючи «знизу - нагору» свої повноваження по управлінню. Інакше кажучи, тоталітарна форма влади, тоталітарна піраміда управління буде «відмирати» починаючи із нижніх її рівнів. Весь цей час буде знижуватися кількість чиновників, державних та муніципальних службовців. Для того, щоб реалізувати це, необхідно, щоб «перебудова» розпочиналася із самого верху. Іншими словами, необхідно, щоб «команда координаторів вищого», загальнодержавного рівня «влаштувалася» на самому верху вже існуючої (тоталітарної!) піраміди управління.

До речі, крах курсу Горбачова був зумовлений тим, що він відмовився передавати «частину» влади (зокрема, управління бюджетом) більш низьким

рівням ієрархії. Як тільки виникло запитання про «перерозподіл» влади (точніше, про самоорганізацію систем територіального самоврядування), Горбачов спробував «зберегти статус - кво»: у результаті СРСР і розпався. Чи можна було зберегти СРСР? Можна було, але тільки у випадку постадійної реалізації описаного вище Проекту.)

Гарантію правильності виконання описаної вище Програми може забезпечити порівняно невелика група фахівців - координаторів відповідних рівнів, які «зв'яжуть» себе (і своє майбутнє) із нею (як видно, це період не менш 10 років). Як цього досягти? Як такій команді «влаштуватися нагорі»?

Здійснити це можна винятково тільки спираючись на вже досить розвинену піраміду управління: це буде або партія, або «команда» досить сильного політичного лідера.

Історичний досвід підтверджує це. Перелічимо найбільш відомі приклади успішних рішень: 1) Новий курс Рузвельта в США, 30-ті роки ХХ століття, 2) перебудова економіки Чилі «Чикагськими хлопчиками» - із опорою на Піночета в Чилі, 3) новий курс у Китаї із опорою на Ден Сяопіна, - фахівці можуть привести таких прикладів набагато більшу кількість.

Чи є в Україні така сила: соціальна група або особистість, спираючись на які можна було б реалізувати описаний вище Проект?! Нажаль, поки що сьогодні такої сили ми не бачимо.

Теоретико-ігрові моделі

Як показано вище, основною проблемою для країн з перехідною економікою є необхідність навчити *переважну більшість* активних гравців ринку способам діяльності, які є характерними для сучасної економіки. Для цього необхідно забезпечити їм такі умови, щоб кожний із гравців був *зацікавлений* у тому, щоб *самостійно*, із використанням навчальної літератури і аналітичних журналів, вивчити та *апробувати* ці способи діяльності.

Фактично, мова йде про *мотивацію*. Однак оскільки ми маємо справу із кількістю людей порядку декількох десятків мільйонів, то мотиваційний стимул повинен бути, по-перше, *універсальним*, по-друге, досить потужним, і, по-третє, діяти досить тривалий час. Останнє необхідно, щоб стратегія «перечекати» не стала домінуючою в суспільстві.

Вся необхідна сукупність дій з боку держави - описана в попередньому параграфі. Відзначимо, що дане завдання – це завдання саме *для держави*, тому що нам необхідно виправити «фіаско ринку» - тобто саме ті умови, у яких *під час відсутності зовнішньої координації* ринок просто нездатний привести суспільство до потрібного оптимуму.

Таким чином, приходимо до наступної теореми.

Теорема. Оптимальний спосіб побудови розвинутої економіки в державі з перехідною економікою описаний вище і складає він *необхідні* умови для такого переходу.

Іншими словами, якщо цього не зробити, то перейти до розвинутого ринку просто неможливо.

Література

1. Acemoglu, D., Robinson, J. A., 2006. Economic Origins of Dictatorship and Democracy. Cambridge. Cambridge University Press, Cambridge.
2. Марусов А., Мостовая Ю., Сколотяный Ю., Яценко Н. Неоконченная пьеса с шантажом в законе, или как навести порядок в государственных закупках? // Зеркало недели (Киев). 2007, 1.09. №32(661). С.8-11.
3. Gregory P. R., Schroder Ph.J.H., Sonin K. Dictators, Repression and the Median Citizen: An “Eliminations Model” of Stalin’s Terror (Data from the NKVD Archives). CEFIR / NES Working Paper series. Working Paper No 91. November 2006.
4. Горбатенко В. П., Бутовська І. О. Політичне прогнозування: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2005. – 152 с.